

ОЛЕГ ЯРОСЛАВОВИЧ ПИЛИПЧУК – ІСТОРИК ОСВІТИ, НАУКИ І ТЕХНІКИ До 70-річчя від дня народження

В. М. Скляр ¹

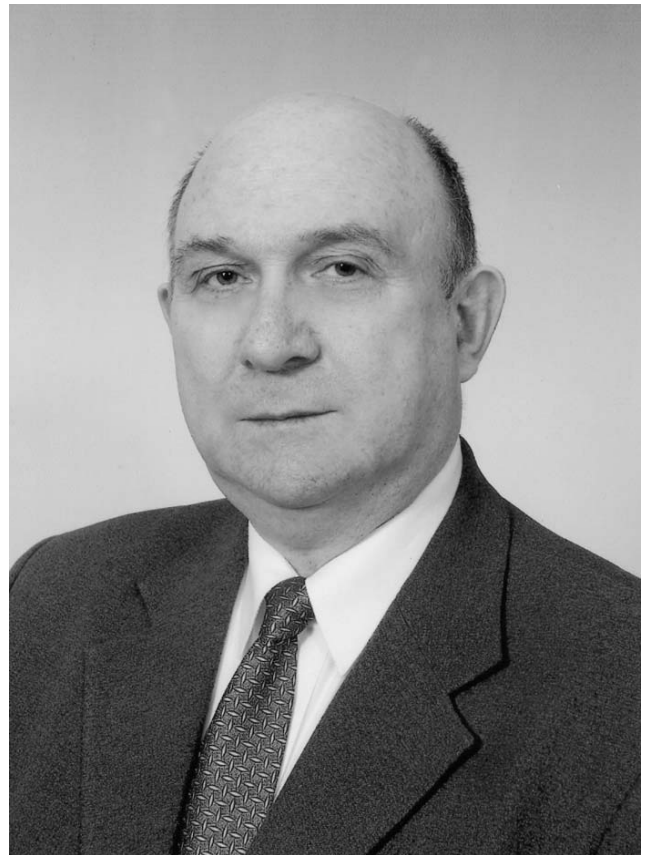
¹ завідувач кафедри історії науки та техніки НТУ «ХПІ», доктор історичних наук, професор

Історія науки і техніки є надзвичайно важливою складовою сучасної української історичної науки. Серед провідних науковців України у цій галузі чільне місце належить талановитому вченому та педагогу, доктору біологічних наук, професору, директору Центру досліджень з історії науки й техніки ім. О.П. Бородіна Державного економіко-технологічного університету транспорту Олегу Ярославовичу Пилипчуку. У 2017 році вчений відзначає своє 70-ліття.

О. Я. Пилипчук народився 13 серпня 1947 року в селі Оришківці, Гусятинського району, Тернопільської області в селянській родині. Його мама Цецилія Петрівна ще змалку привчала хлопчика до праці. Батько Ярослав Миколайович – фронтовик, інвалід війни II групи, внаслідок тяжких поранень помер за кілька місяців до народження свого сина. Сільський хлопчина-напівсирота впродовж свого життя зберіг характерну йому працелюбність та працездатність. З дитинства Олег Ярославович виявив жвавий хист до навчання та любов до природи рідної Тернопільщини. Тому не випадково після закінчення середньої школи у 1965 р. він вступив на біологічний факультет Чернівецького державного університету, який закінчив у 1970 р. за спеціальністю «біологія», здобувши кваліфікацію вчителя біології та хімії.

Впродовж 1970-1973 рр. працював учителем в середній школі в селі Коцюбинці (Гусятинський район Тернопільської області). У 1973 р. вступив до аспірантури Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена АН України. Після успішного захисту кандидатської дисертації на тему «Морфологія та біомеханіка скелета попереково-крижового відділу хребта деяких ссавців» з 1976 р. до 1988 р. працював у цій академічній науковій установі.

Новий етап науково-освітньої діяльності О. Я. Пилипчука розпочався з 1988 року у Київському педагогічному інституті імені М. Горького (зараз – Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова), де він працював спочатку асистентом, а згодом – старшим викладачем на посаді доцента (до 1995 року). Головним напрямком наукових інтересів ученого тоді стала і залишається й до нині історія науки та техніки. В 1992 році він успішно захистив докторську дисертацію за темою «Київське товариство дослідників природи: 1869-1929 рр.».

Зазначимо, що Олег Ярославович Пилипчук став першим науковцем, який за часів незалежності України здобув науковий ступінь доктора наук за спеціальністю «історія науки і техніки». Його дисертація стала для інших докторантів зразком виконання докторської дисертації у галузі історії науки й техніки.

У 1995-1996 рр. працював завідувачем відділу історії науки та освіти Інституту українознавства Київського університету імені Тараса Шевченка, де започаткував дослідження історії науки та техніки як невід'ємної складової українознавства. З 1996 р. і до сьогодні очолює кафедру «Екологія та безпека життєдіяльності на залізничному транспорті» Державного економіко-технологічного університету транспорту (м. Київ).

Фундаментальним є науковий доробок Олега Ярославовича Пилипчука. Характерною ознакою наукової творчості вченого є новаторство і широке коло наукових інтересів. Його науковий доробок включає праці із зоології, екології, але найбільше з історії науки та техніки. Автор і співавтор понад 300 публікацій, серед яких «Вовк» (1985), «Іван Федорович Шмальгаузен» (1985, 1991, 2001 рос.), «Олександр Прокопович Маркевич» (1986), «Ондатра», «Антилопа Канна» (1987), «Дмитро Костянтинівич Третьяков» (1989), «Олександр Онуфрійович Ковалевський» (1990, 2003), «Микола Миколайович Гришко», «Олексій Миколайович Сєверцов» (1995), «Академік Олександр Прокопович Маркевич: життя і діяльність» (1999), підручник – «Основи екології» (2000); навчальні посібники: «Київське товариство дослідників природи та його внесок у розвиток ембріологічної науки» (1991), «Основи загальної генетики» (1995), «Історія науки та освіти в Україні (найдавніші часи – перша третина ХХ ст.» (1998), «З історії української науки і техніки: Хрестоматія-посібник» (1999), «Основи екології та економіки природокористування», «Екологія: словник-довідник», «Стойкий екологічно безпечний розвиток і Україна» (2002), «Транспортна екологія» та «Основи екології» (2004), а також науково-популярні праці «Тварини з Червоної книги» (1986), «Загадковий світ сирен» (1988), «Ці загадкові куниці» (1989).

Визначальною ознакою наукових праць О. Я. Пилипчука стало олюднення ним історії української науки, повернення із незаслуженого забуття десятків імен українських учених, активне залучення до наукового обігу архівних матеріалів, які раніше не використовувалися дослідниками. Олег Ярославович фактично став одним із фундаторів становлення в Україні за часів незалежності історії науки та техніки як окремої галузі історичної науки.

Вчений проводить досить значну науково-організаційну роботу. Зокрема, є головою спеціалізованої вченої ради Д 26.820.02 із захисту докторських та кандидатських дисертацій за спеціальністю історія науки та техніки у Державному економіко-технологічному університеті транспорту. Тривалий час був також і членом спеціалізованої вченої ради Д 26.189.02 у Центрі досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, а також заступником голови спеціалізованої вченої ради Д 26.001.01 зі спеціальностей 09.00.12 – українознавство та 07.00.07 – історія науки та техніки у Центрі українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2000-2005 рр.), де якраз під головуванням професора О. Я. Пилипчука автор цієї публікації мав честь захистити кандидатську дисертацію.

Олегу Ярославовичу належить значний внесок у підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації у галузі історії науки та техніки. Безпосередньо під його керівництвом 4 докторанти захистили докторські дисертації та 25 аспірантів та пошукувачів – кандидатські дисертації. Як голова спеціалізованої вченої ради, науковий керівник, науковий консультант та

офіційний опонент він відкрив шлях до науки для десятків молодих учених з усієї України. Його учні та послідовники активно працюють на ниві історії науки та техніки в Києві, Дніпрі, Кропивницькому, Мелітополі, Миколаєві, Одесі, Тернополі, Харкові, Херсоні та в інших містах України.

Професор О. Я. Пилипчук є фундатором і директором Центру досліджень історії науки і техніки імені О. П. Бородіна Державного економіко-технологічного університету транспорту. Щорічно в цьому університеті проводяться «Наукові читання присвячені діяльності Олександра Парфенійовича Бородіна». Завдяки зусиллям керівника центру встановленні плідні взаємозв'язки з усіма дослідницькими інституціями в галузі історії науки та техніки в Україні.

Разом із професорами Ю. О. Храмовим та Л. О. Гріфенном, О.Я. Пилипчук був одним із ініціаторів проведення щорічної Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» (проведено 16 конференцій) та Всеукраїнської наукової конференції молодих істориків науки, техніки та освіти (при Інституті досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва; проведено 22 конференції). Ці наукові форуми стали ефективною школою для сотень науковців у галузі науки та техніки з усієї України, де вони отримали можливість оприлюднити результати своїх наукових пошуків.

У 1999-2010 рр. професор О.Я. Пилипчук був відповідальним редактором збірника наукових праць «Історія української науки на межі тисячоліть» (опубліковано 50 випусків). З 2011 р. очолює редколегію Збірника наукових праць «Історія науки і техніки» (опубліковано 10 випусків). Також є членом редколегій таких наукових видань як «Нариси з історії природознавства і техніки», «Наука та наукознавство», «Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Історія філософії та історії науки», «Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту», «Дослідження з історії техніки» та інших наукових часописів.

За плідну науково-освітню діяльність О. Я. Пилипчука відзначено низкою державних нагород та громадських відзнак: у 2000 р. – медаллю та дипломом лауреата Нагороди ім. Ярослава Мудрого за значні здобутки у галузі науки і техніки (АН Вищої школи України); у 2002 р. – знаком «Знак пошани» (Міністерство аграрної політики України), «Почесною грамотою» Президії Української академії аграрних наук за значний особистий внесок у становлення комплексних наукових досліджень з питань відтворення сільськогосподарської дослідної справи в Україні, створення школи істориків біологічної і аграрної науки, у 2005 р. – медаллю «Петро Могила» (Міністерство освіти і науки України); «Подякою» та іменним годинником від Київського міського голови О. О. Омельченка за вагомий внесок у розвиток історії науки (біобібліографічної справи); 2003 р. – знаком «Відмінник освіти України» (Міністерство освіти і науки України); 2008 р. – медаллю «За успіхи у науково-педагогічній діяльності»; 2010 р. –

знаком «За сприяння розвитку залізничного транспорту» та «Почесний працівник транспорту України» (2010 р.). За багаторічну сумлінну працю у вищій школі та за значні наукові досягнення Академія наук вищої освіти нагородила медалями: імені Івана Пулюя (2012 р.), імені Олександра Богомольця (2015) та «20 років Академії наук Вищої освіти України» (2012 р.).

12 червня 2017 р. професор О. Я. Пилипчук отримав Орден Святих Кирила та Мефодія від Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета. Цією високої відзнакою нагороджено науковця «за заслуги у відродженні духовності в Україні та утвердження Помісної Української православної церкви».

Попри заслужений авторитет у науковому середовищі, високі державні нагороди та відзнаки, доктор біологічних наук, професор Олег Ярославович Пилипчук залишається доброю, чуйною людиною, Учителем з великої літери, який щедро ділиться власним талантом та життєвим досвідом зі своїми численними учнями та послідовниками.

Хлопчина-напівсирота, який зростав у злиденному повоєнному селі, завдяки своєму таланту став провідним ученим у галузі історії науки та техніки в сучасній Україні. Зазначимо, що професор О. Я. Пилипчук органічно поєднує у собі таланти вченого та педагога, а також мудрість наставника для молодшої генерації дослідників.

Визначальними ознаками особистого характеру О. Я. Пилипчука є його людяність та природне бажання прийти на допомогу тим, хто цього потребує. Не менш важливими особистими рисами характеру вченого є його життєвий оптимізм, природний щирий український гумор та любов до малої Батьківщини, з якою він і до сьогодні не втратив зв'язок. Олег Ярославович зі щирою синівською повагою та любов'ю ставився до своєї мами. Її душевні слова: «Провідуй маму, доки вона жива» чіпляють за живе кожного сина, який ще має стареньких батьків, і спонукають дітей не забувати своїх рідних. Тому не випадково вчений часто провідував свою маму, коли та була живою, а після її смерті зберіг материнську хату. І, коли випадає нагода він повертається до рідного села, де набирається сил і творчої наснаги від рідної землі.

Життєвий шлях та творчі досягнення Олега Ярославовича дійсно стали прикладом для всіх його колег та багаточисленних учнів – студентів, аспірантів, докторантів. Від щирого серця хочеться побажати ювіляру міцного здоров'я, нових творчих здобутків на ниві історії науки та техніки, всіляких гараздів у всіх вимірах його життя.

З води і роси Вам, шановний Олегу Ярославовичу!